

Je exilová literatura *jiná*?

Pokus o poetiku

— Joanna Czaplińska —

Českou literaturu zasáhlo několik exilových vln, z nichž nejmohutnější spadají do druhé poloviny 20. století. Ponechme stranou exilovou literaturu během druhé světové války, ve velké míře podřízenou dobovým prioritám a politice, a zaměříme se na exil po únoru 1948 a po srpnu 1968, to jest na ty vlny, které poznamenaly tvar současné české literatury.

Když si klademe otázku, zda je exilová literatura *jiná*, musíme ji formulovat tak, zda je *jiná* než literatura domácí. Exiloví spisovatelé přece netvořili žádnou literární skupinu, ani nepsali literární manifesty, které by obsahovaly nějakou normativní poetiku. Společným jmenovatelem se tak staly zkušenosti, které si vyvezli z domova a zažívali v cizině. Exil je odchodem do ciziny coby nesouhlasnou reakcí na politické nebo náboženské změny ve vlasti.

Polský literární vědec Eugeniusz Czaplejewicz se v úvahách o svéráznosti exilové literatury zmiňuje o takových aspektech tvorby v cizině, jako je například sociologická, psychologická, kulturní a jazyková situace spisovatele, problém adresáta, vzájemné vztahy mezi domácí a exilovou literaturou nebo vztah exilového spisovatele k literatuře

„místní“ (Czaplejewicz 1987: 73). K tomu můžeme přidat absenci takového literárního života, na jaký byli spisovatelé ve vlasti zvyklí, absenci zpětné vazby v podobě profesionální kritiky, postrádání literárních besed se čtenáři či normální knižní distribuce. Všechny tyto aspekty „spoluvytvářejí svérázné pojmání světa (vizi světa) a charakteristické chápání literatury, jejích literárních a mimoliterárních úloh a literární formy“ (ibid.: 74).

Pochopitelně nelze říct, že exilová literatura je homogenní – rozdíly mezi jednotlivými exulanty spočívaly nejen v čase a příčinách jejich odchodu, ale především v postoji vůči exilu jako takovému. Na jedné straně máme ty, kteří se cítili vyhnáni a zrazeni, na druhé ty, pro něž je exil – slovy Věry Linhartové – „chápán jako výchozí bod jinam, k místu v samé podstatě neznámému, otevřenému veškerým možnostem. A takto nahlížen bude prožit jako čas plný, jako začátek bez určitého cíle a zejména bez klamné naděje na návrat“ (Linhartová 1998: 78). Ovšem společným zážitkem je pocit diskontinuity prostoru, času i samotného subjektu, a proto se tyto tři kategorie zdají být příznačné pro literaturu vznikající v cizině.

Prostor exulanta je poznamenaný dualismem *zde* (domov) a *tam* (cizina). Prostor dosavadní, „bezpečný“ – ač se tento pojem vztahuje spíše na znalost topografie, poměrů a jazyka –, který se dosud uzavíral v kruhu a za nímž se nacházela neznámá cizina, exulanty vyhnal a zamkl za nimi. Nadále zůstává kruhem, ale v důsledku rošády se nachází za tzv. železnou oponou. Tím se mění exulantova optika, domov už není *zde*, ale *tam*: „To, co je otevřené, se automaticky stává cizinou, to, co uzavřené – ztrácenou vlastí“ (Wyskiel 1993: 10).

Když hovoříme o vlnách českého exilu ve druhé polovině 20. století, musíme přihlídnout ke skutečnosti, že i mezi těmito dvěma vlnami byly rozdíly. Češi odcházející do ciziny po únoru 1948 věřili, že jejich situace je přechodná a že se brzy vrátí do Československa, které opět získá svůj předválečný status demokratického státu, a proto – jak si všímá Vladimír Papoušek – „příčina exilu má být negována“ (Papoušek 2002: 44). V jejich tvorbě se objevuje nostalgie, poohlédnutí za šťastným dětstvím či alespoň pomyslný návrat domů (Zdeněk Němeček: *Na počátku bylo slovo*, 1956; Egon Hostovský: *Všeobecné spiknutí*, 1969; Milada Součková: *Neznámý člověk*, 1962; Jan Čep: *Sestra úzkost*, 1975), což můžeme interpretovat jako snahu, aby vlast nadále byla *zde*, bez ohledu na to, kde subjekt pobývá.

Oproti tomu posrpnoví exulanti odcházeli s přesvědčením, že návrat nebude možný. Pocit nezvratnosti ústil do negace vlasti. Domov,

který se objevuje v prózách posrpnových exulantů, není ztraceným rájem, ale místem ztracených iluzí. Děj lokalizovaný do československého prostředí je asociován s tragickými událostmi – ať jsou to zločiny (*Ex offio* Viléma Hejla, 1980; *Nevína aneb vražda v Příkré ulici* Heleny Novákové, 1985), perzekuce a metody práce StB (*Honzlová* Zdeny Salivarové, 1972; *Kytovna umění* Ivana Binara, 1988), vězení a pracovní tábory (*Řešení Gamma* Jaroslava Brodského, 1970; *Druhý dech* Jana Beneše, 1974). Pavel Kohout ve své brilantní postmoderní grotesce *Katyně* (1980) dokonce vytvořil vizi rodné země jako sídla zla, kde existují školy krutosti. Vlast zklamala a selhala, a předmětem kritiky se stávaly především poměry v období tzv. normalizace, jak to činili Iva Pekárková (*Péra a perutě*, 1989) a František Janouch (*Ne, nestěžuji si*, 1985).

Ale ani po demokratických změnách nepřestává být vlast, do níž se nyní již bývalí exulanti mohou vrátit, předmětem pečlivého zkoumání. Domov, který již není vyhraněný nejbližším okolím, je v cizině vnímán jako celek, jako objekt na mapě, který lze vzít do dlaně a prohlédnout jej ze všech stran. Mikroskop, který byl používán doma, je v cizině nahrazen teleskopem, díky němuž nejsou viditelné detaily a všechny předměty se dostávají do širších souvislostí – místo zátiší tak dostáváme obraz celé krajiny. Náhled exulanta je ještě znásoben intenzitou, s jakou vnímá principy života nového domova. Demokratické proměny pozorované očima těch, kteří demokracii neznali jen z učebnic, se tak octly ve středu pozornosti spisovatelů jako Josef Škvorecký (*Dvě vraždy v mém dvojím životě*, 1996), Stanislav Moc (*Upadlí vlastenci aneb český wake*, 2003), Martin Harníček (*Sametový geroj*, 2002), Jan Novák (*Komouši, grázlové, cikáni, fizlové & básníci*, 1997), Jan Křesadlo (*Dům*, 1998), Jan Pelc (*...a výstupy do údolí*, 2000), dokonce i německy píšící Libuše Moníkové v románu *Zjasněná noc* (2009). Závěry plynoucí z pozorování nové československé – a pak české – skutečnosti vystihuje jeden z hrdinů Křesadlova *Domu*, Peták, když začátkem devadesátých let navštívil svou vlast: „Tak já nevím, řekl Peták Petardě, ale nák mě to tady furt víc a víc sere. Když jsme sem přiletěli, tak sem byl nadšený, teď ale vidím, že to tady stojí vlastně za exkrement“ (Křesadlo 1998: 76). Shoduje se s ním i hrdina Pelcova románu *...a výstupy do údolí* Olin, který se po roce 1989 pokusil vrátit a ocitá se ve vzduchoprázdnu, neboť nepatří ani *sem*, ani *tam*. Otevření hranic a zrušení rozdělení vlast–exil tak nenese svobodu, ale opět hrdinu vězní.

Konfrontace vlasti se vzpomínkami, které si z ní exulanti odvezli, je i námětem románu Milana Kundery *Nevědění* (2003). Pro hrdiny, Josefa a Irenu, je návrat do vlasti „spíše zatížením“ (Urbanová 2002: 9)

a vyhověním přání jiných než vlastní touhou. Pro Irenu již čeština, kterou slyší na ulici, není její mateřskou, nýbrž cizí řečí. Je řečí jiného prostoru i jiného času, který se dokonal, uzavřel. Země, do níž se mohou vrátit, se nachází v jiném časoprostoru než ta, kterou opouštěli.

Otevření prostoru ciziny na druhé straně pobízí k putování. Zahraniční cesty, které pro obyvatele socialistických zemí byly nedosažitelným snem, se pro exulanty staly nově objevenou možností i životním stylem. Cestování v tvorbě exulantů má různé podoby a vyjadřuje i různé postoje. Objevování neznámého a exotického je příznačné pro cestopisy zvláště Oty Ulče (*Bez Čedoku do Pacifiku*, 1980; *Bez Čedoku po Jižní Africe*, 1988; a i novější *Bez Čedoku po Číně a okolí*, 1992, a *Kam slápně česká noha*, 2003). Jan Svoboda se v čtyřdílných vzpomínkách *Autostopem kolem světa* (1979–1987) nepozastavuje jen nad zvláštnostmi vzdálených zemí, ale v jeho postoji můžeme pozorovat i hédonismus, opíjení se okamžikem, náhodnými a krátkými známostmi, touhu po maximálním využití svobody.

Druhým pólem cest je zklamání: hrdinka románu Ivy Pekárkové *Kulatý svět* (1993) byla svobodná jen během útěku z Československa, pobyt v rakouském uprchlickém táboře byl drsnou terapií, ukazující, že klece pro občany neexistují jen v socialistických zemích.

Vedle prostoru sehrává v exilové literatuře stěžejní roli čas – právě konkrétní dějinné události byly příčinou nuceného odchodu. Exulanti považovali za povinnost podat pravdu o totalitním systému. Když v roce 1970 Jaroslav Brodský vydal vzpomínky *Řešení Gamma*, v nichž popsal zážitky z pracovních táborů, kde strávil 10 let jako oběť jednoho z politických procesů padesátých let, byl exilovou kritikou pojmenován „českým Solženicynem“ a reakce v exilovém tisku poukazovala na to, že právě tímto směrem by se měla literatura psaná exulanty ubírat. Svědectví o životě v totalitním systému podávají jak bývalí vězňové (Josef J. Staněk: *Potrestaní*, 1976; Dagmar Šimková: *Byly jsme tam taky*, 1980; Ota Rambousek: *Krochnu s sebou*, 1978), tak očití svědci či přímí účastníci politického dění v komunistickém Československu (Ota Hromádko: *Jak se kalila voda*, 1982; Pavel Kohout: *Kde je zakopán pes*, 1987).

Podle polského exilového spisovatele Jerzyho Wittlina (2000: 145) získává exulant nadhistorický pohled, jeho vnímání se stává hlubším a pronikavějším, což, jak Wittlinův esej komentuje Czaplejewicz „znamená proniknutí pod povrch dějinné prozatímnosti, která zakrývá a deformuje skutečnost“ (Czaplejewicz 1987: 79). A proto se motiv historie jako ničitelky osudů objevuje nejen ve formě faktografických nebo

stylizovaných vzpomínek, ale i alegorií, jako například v prvotině Jana Křesadla *Mrchopěvci* (1984), kde se autor vypořádá s obdobím stalinismu, anebo v románu *Doličné záznamy o zcivilizování ostrova Scraps* (1980) Karla Srpna, v němž jsou metaforicky zobrazeny principy formování a fungování totalitních systémů. Na příkladě těchto děl můžeme nahlédnout, že k dějinám mají exulanti podobný přístup jako k prostoru vlasti – není to kategorie, k níž se obracejí, aby si kolektivními vzpomínkami zlepšili náladu. Dějiny se stávají jedním ze způsobů zachování národní identity a události nedávné, přímo předcházející nucenému odchodu, jsou mytizovány, aby – v souladu s názory Mircey Eliada – daly smysl životu a aby „pomohly sbírat síly pro boj s cizím světem, aby posílily víru v hodnoty zítřka, který přijde“ (Dąbrowski 2001: 48).

Přístup k otázce času se zdá být činitelem rozdělujícím exulanty do dvou skupin – do té, v níž se dějinami žije, a do té, ve které se myslí na přítomnost a budoucnost, jak to shrnuje Vladimír Papoušek: „v obrazech exilu buď dominují fenomény obrany, obhajoby hodnot, osobní či kolektivní volby, postoje, nebo lze vnímat převahu těch prvků, které konstituují svět jako nový, nezátížený historickým traumatem obrany opuštěného“ (Papoušek 2002: 44). Zájem té druhé skupiny autorů se obrací především k přítomnosti, která je ovšem poznamenána prožitky odlišnými od prožitků lidí, kteří se stali jejich novými spoluobčany. Mieczysław Dąbrowski pozoruje, že „emigrant nemá přítomnost, styk s aktuální zkušeností je stále narušovaný onou včerejší zkušeností, to jest vzpomínkou. Tyto vzpomínky, to je jeho biografie, jediné, co má a co se mu zdá opravdu důležité“ (Dąbrowski 2001: 48). A jelikož se exulantů sdílejících obdobné zkušenosti v cizině objevuje spousta, odhaluje se i nová kategorie, která doma zůstávala nepovšimnuta – češství. Lidé, které by exulant doma ani nepočítal pohledem, se najednou stávají společníky ve stejném údělu a rovněž objekty literárního zájmu. Tematizování podléhá vztahy mezi exulanty a tuzemci i mezi exulanty a exulanty. Pestrou mozaiku Čechů bydlících v různých světadílech nalezneme v prózách Josefa Škvoreckého, Zdeny Salivarové, Jaroslava Vejvody, Jana Nováka nebo Stanislava Moce, střet s cizinou je v těchto dílech předmětem jak humoristických, tak existenciálních úvah. Vejvoda se ve svých prózách *Plující andělé, letící ryby* (1974), *Osel aneb Splynutí* (1977), *Ptáci* (1981), *Želené víno* (1986) zamýšlí nad třemi možnostmi života v nové skutečnosti: izolaci, adaptaci a asimilaci. Podle něj je odchod katalyzátorem, urychlujícím vytvoření životních postojů typických pro člověka moderní společnosti, nikoliv jen pro emigranta. Škvorecký satiricky komentuje krajany v souboru povídek *Ze života*

české společnosti (1985). Ovšem exulanti v *Příběhu inženýra lidských duší* (1977), ačkoliv také mnohdy komičtí nebo trapní, jsou poznamenáni tíží voleb, které ne vždy byly důsledkem jejich svobodné vůle. Tento Škvoreckého opus magnum je zároveň shrnutím snad všech problémů a situací, v nichž se exulanti octli, zvláště – jak si všímá Helena Kosková – je zde zdůrazněno téma exilu „jako setkání a konfrontace dvou světů, kde jiná životní zkušenost vzbuzuje jiné asociace a dává slovům jiné významy“ (Kosková 2004: 132).

Konečně se dostáváme k autorskému subjektu v podmínkách exilové tvorby. Svoboda a demokracie versus bezdomovost, vykořeněnost, samota, neznámá budoucnost či opuštění všeho, co dosud jedince konstituovalo, vede ke krizi identity, která sice doprovází moderního člověka, ale v exilu je znásobena nutností hledat své místo ve světě jako člověka i jako spisovatele. Hledání identity je proto příznačné pro četné exilové texty. Dokonce i v těch, kde se autor skrývá za vypravěčem, můžeme najít „stopy autobiografie“, abych použila pojmu polské badatelky Sabiny Giergielové. Střet s *jinou* kulturou ale nemusí být totožný s otevřeným konfliktem, naopak umožňuje plnější sebeidentifikaci. Autorský subjekt, i přes snahy zastínit svou existenci, se dostává do popředí jako čočka, v níž se soustřeďuje skutečnost života *jinde*. Takový přístup najdeme v prózách Stanislava Moce a Jana Beneše, kde se exulant konfrontuje s tradicemi a hodnotami tuzemců, nebo u Ivana Binara, který v *Kytovně umění* schválně vytváří své alter ego, fiktivní postavu, díky níž se může na svůj život podívat z odstupu a vést s ním dialog, v němž by se potvrdila identita subjektu.

K hledání sebe sama v exilu využívají autoři různé strategie, mezi něž patří i motiv cestování, které může vyjadřovat také vykořeněnost, pocit ztráty domova a nemožnost nalezení trvalého bydliště – v doslovném a přeneseném slova smyslu. Jak si všímá Zdeněk Hrbata: „subjekt na cestě poznává a utváří především sám sebe, a to často setkáváním s jinými poutníky-pocestnými. Cesta je tak cestou k sobě“ (Hrbata 2001: 23). Vlasta Třešňák prostřednictvím putování svého hrdiny v románu *Bermudský trojúhelník*¹ (1986) vyjadřuje ztracení kořenů a pokus o redefinování sebe sama jako poutníka, věčného tuláka. Neko-
nečná pouť je dominantou téměř všech próz Lubomíra Martíňka a je

1 Prózu badatelé označují jako soubor povídek, ovšem stavba díla ukazuje na románový charakter, konkrétně na pikareskní román. Jednotlivé povídky totiž jsou vlastně epizody spojené postavou protagonisty a jednotlivé kapitoly jsou seřazeny v chronologickém a kauzálním pořádku; protagonista prochází procesem psychické proměny, která by – v případě jiného uspořádání epizod – nebyla zřetelná.

spojena s pojetím sebe a svého místa ve světě. Kdybychom chtěli identitu jedince soustředit do nějakého bodu nebo zeměpisných souřadnic, Martínková identita by se rozprostřela po celé zeměkouli, přičemž autor zdůrazňuje, že „nejde o to, se integrovat, splynout, zapomenout rázem vše, co předcházelo“ (Martínek 1994: 11). Martínek se tak blíží dnešnímu pojetí identity, která v posledních desetiletích podlehlá hlubokým změnám. Jak si všímá Zygmunt Bauman, dnešní život je epizodický a nedůsledný, což vyplývá z rychlosti, s jakou se vše odehrává. O úspěchu v zaměstnání již nerozhoduje sbírání zkušeností, specializace či sledování zvoleného cíle, ale flexibilita zájmů, schopnost se rychle přizpůsobit, rychle se učit a neméně rychle zapomínat na to, co není potřebné (Bauman 1993: 24). Tím posrpnou exulanti jako by anticipovali dnešní dobrovolné stěhování národů.

Putování nemusí ovšem znamenat jen daleké cesty. Julia Kristeva charakterizuje situaci *cizího* jako situaci „neustálého dramatu, trpění, rozháranosti. V hledání psychoanalytického vysvětlení pro zkušenost emigranta navázala na archetyp matky a archetyp otce. Emigrant je ten, který zradil matku („zavraždil“) a spolu s opuštěním své obce, svého města, své země opustil to, co se tradičně asociuje s kategorií matky, tj. se zdomácněním, rodinou, biologickou zakořeněností. Volí model otce, který ve světě hledá naplnění, o jehož podstatě a charakteru sám není přesvědčený, každopádně dominující je jeho touha po střetu se světem“ (Kristeva 1990: 17). K této teorii se přímo hlásí Sylvie Richterová ve *Slabikáři otcovského jazyka* (1991): „Mluvíme mateřským jazykem. Všechny jazyky, kterými lidé mluví, jsou mateřské. Matka je země. Země planeta, půda, hmota. Rodíme se, vycházíme z matky. Kam máme jít? Druhý pól vesmíru, pól ducha, je otcovský“ (Richterová 1991: 211). Autorka se ve svém trojtextu *Návraty a jiné ztráty, Místopis a Slabikář otcovského jazyka* pokouší scelit svou identitu, která se v odtržení od rodné země, ale v zajetí vzpomínek, nachází v tísní. Subjekt zde krouží kolem sebe a kreslí mandalu, která je podle Carla Gustava Junga symbolem vedoucím k sjednocení psýché, a tím i k vnitřní harmonii, narušené traumatickými vnějšími okolnostmi.

Exiloví spisovatelé reflektují rozptýlenou identitu jak na úrovni vnímání světa subjektem, tak na úrovni lexikální. „Lingvistické, historické a geografické bariéry jsou typické pro téma emigrace, podtext však jejich významy prohlubuje. Jazyk funguje stejnou měrou jako prostředek komunikace i jako přehrada. Stejná slova zapadají do různých sémantických polí, stejný citát má jiný význam v jiném kontextu“ (Kosková 2004: 153) konstatuje Kosková a polská exulantka Eva Hoffmanová ve

svých úvahách *Lost in Translation* (1990) popisuje dlouhou cestu ke své plné dvojazyčnosti, a tím paradoxně k překonání rozpolcenosti, neboť teprve tehdy, když je schopna vyprávět svou biografii v obou jazycích, se cítí úplně sebou. Onu dvoj- nebo i vícejazyčnost tematizují i Josef Škvorecký, Ota Ulč a Jan Novák, kteří využívají zkomolenou anglo-americkou češtinu (*czechagoes*), nejen za účelem dosažení většího realismu, ale i pro demonstraci toho, jak se spolu s jazykovou identitou mění i identita kulturní (což zdůrazňuje Jaroslav Vejvoda v románu *Zelené víno*, 1986, v němž je řeč bariérou k dorozumění tří generací jedné rodiny). Zajímavá je v tomto kontextu věta z Třešňákova *Bermudského trojúhelníku*: „křikla na mne moje jméno. Cizí přízvuk mi nevalil“ (Třešňák 1986: 111). Souhlas s tím, že to nejzákladnější, co člověka definuje, totiž křestní jméno, může znít i jinak než v mateřštině, je konečným souhlasem s bytím mimo vlastní řeč a zem.

Nemůžeme opomenout spisovatele, kteří v cizině začali psát v jiné řeči. Cizojazyčnou tvorbu Milana Kundery, Jana Nováka, Oty Filipa nebo Libuše Moníkové můžeme interpretovat na mnoha rovinách, ovšem též jako důsledek labilní životní situace exulantů, kteří se prostřednictvím jazyka rozhodují pro zakotvení v té které kultuře.

Svémi úvahami jsem rozhodně nevyčerpala téma, jakým je poetika exilové literatury, ale chtěla jsem upozornit na hlavní motivy a témata, která se v ní objevují. Exilová literatura, o jaké pojednávám, je dnes uzavřenou kapitolou. Dnešní čeští spisovatelé žijící v zahraničí se nacházejí v jiné situaci než před dvaceti lety a čelí jiným problémům, vyplývajícím nejen ze vzdálenosti od vlasti, ale především z globalizace – zahlazování hranic kulturních, jazykových a hospodářských.

Prameny

KŘESADLO, Jan

1998 *Dům. Mravoučná bajka* (Olomouc: Votobia)

MARTÍNEK, Lubomír

1994 *Nomad's Land* (Praha: Prostor)

RICHTEROVÁ, Sylvie

1991 *Slabikář otcovského jazyka* (Praha: Arkýř)

TŘEŠŇÁK, Vlastimil

1986 *Bermudský trojúhelník* (Köln am Rhein: Index)

VEJVODA, Jaroslav

1974 *Plující andělé, letící ryby* (Toronto: Sixty-Eight Publishers)

1977 *Osel aneb Splynutí* (Toronto: Sixty-Eight Publishers)

1981 *Ptáci* (Toronto: Sixty-Eight Publishers)

1986 *Zelené víno* (Toronto: Sixty-Eight Publishers)

Literatura

BAUMAN, Zygmunt

1993 „Ponowoczesne wzorce osobowe“, *Studia Socjologiczne*, č. 2, s. 7–31

CZAPLEJEWICZ, Eugeniusz

1987 „Poetyka literatury emigracyjnej“, *Poezja*, č. 4–5, s. 72–86

DĄBROWSKI, Mieczysław

2001 *Szój/Obcy/Inny. Z problemów interpretacji i komunikacji międzykulturowej* (Izabelin: Świat Literacki)

HOFFMAN, Eva

1990 *Lost in Translation* (London: Penguin)

HRBATA, Zdeněk

2001 „Cesty“, in Vladimír Svatoň, Anna Housková (eds.): *Kultura a místo. Studie z komparatistiky 3* (Pardubice: Mlejnek), s. 21–50

KOSKOVÁ, Helena

2004 *Škvorecký* (Praha: Literární akademie)

KRISTEVA, Julia

1990 *Fremde sind wir uns selbst* (Frankfurt am Main: Suhrkamp) [1988]

LINHARTOVÁ, Věra

1998 „Za ontologii exilu“, *Literární noviny* 9, č. 49, s. 1, 5

PAPOUŠEK, Vladimír

2002 „Exil jako možnost a jako obrana. Česká exilová próza sedmdesátých a osmdesátých let“, in Jan Matonoha (ed.): *Život je jinde...? Česká literatura, kultura a společnost v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století* (Praha: ÚČL AV ČR), s. 43–52

URBANOVÁ, Svatava

2002 „Tęsknota jako pamięć ojczyzny (recepceja twórczości Milana Kundery w hiszpańskiej nauce, krytyce literackiej i publicystyce)“, *Bohemistika*, č. 1, s. 7–23

WITTLIN, Jerzy

2000 *Orfeusz w piekle XX wieku* (Kraków: Wydawnictwo Literackie)

WYSKIEL, Wojciech

1993 *Kręgi wygnania. Jan Lechoń na obczyźnie* (Kraków: KAW)

Is literature in exile *different*? An attempt at defining its poetics

The aim of the paper is to show the specific traits of texts written in exile, which differentiate such literature from that written in the authors' homeland. In Milada Součková's, Josef Škvorecký's, Jaroslav Vejvoda's, Milan Kundera's, Jan Pelc's, Iva Pekárková's, Vlastimil Třešňák's, Stanislav Moc's and many other authors' output there are similar attitudes to categories like space, time and author's identity which can be named as traits specific to literature in exile.

Keywords

Czech literature after 1945, poetics of literature in exile, Jan Křesadlo, Lubomír Martínek, Sylvie Richterová, Vlastimil Třešňák, Jaroslav Vejvoda